

bi jo, mimogrede povedano, v tujini zagotovo napisalo več piscev – in s tako površinsko ravniyo razprave. Odgovor na to vprašanje je večplasten, predvsem pa je odvisen od opredelitve, kaj je glavni namen knjige. Če je to populariziranje NATA tudi prek seznanjanja širše slovenske javnosti s temeljnimi dejstvi o sedanjosti in bližnji prihodnosti severnoatlantske politično-vojaške zveze, potem je Združenje Atlantski svet Slovenije s svojo prvo izdajo zadelo v polno. Bralca nestrokovnjaka, ki bo našel v knjigi obilo dejstev, podatkov, grafičnih in tabelarnih prikazov, prevode nekaterih dokumentov idr. (žal pa ne tudi stvarnega kazala), verjetno ne bo posebej motila splošnost in pojmovno-teoretična nenatančnost razprave ali odsotnost temeljnega znanstvenega instrumentarija. Se vedno pa bo potreboval veliko volje in časa, da se bo prebil skozi Geršakovo jezikovno-slogovno »mojstrovino«. Povsem drugačno sodbo pa zasluži, če kot glavni namen opredelimo tudi dvig razprave o NATU in drugih mednarodnih politično-varnostnih in strateških temah na višjo (ali sploh) strokovno-znanstveno raven. S tega vidika je Geršakova knjiga – kljub velikim obetom, ki jih avtor zapise v uvodu – samo (eklektična) kompilacija žurnalističnih besedil, ki so bila večinoma v takšni ali drugačni kombinaciji že objavljena.

VIRI:

- AČIMOVIĆ, Ljubivoje (1978): Problemi bezbednosti i saradnje u Evropi. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, Prosveta.
- ARBATOV, Alexei (1995): NATO and Russia. V: Security Dialogue, Vol. 26, No. 2.
- DUFFIELD, S. John (1994-95): NATO's Functions after the Cold War. V: Political Science Quarterly, Vol. 109, No. 5.
- HELLMANN, Gunther & WOLF Reinhard (1993): Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO. V: Security Studies, Vol. 3, No. 1.
- HETTNE, Björn (1991): Security and Peace in Post-Cold War Europe. V: Journal of Peace Research, Vol. 28, No. 3.
- HUNTINGTON, P. Samuel (1993): The Clash of Civilizations? V: Foreign Affairs, Vol. 72, No. 3.
- HYDE-PRICE, Adrian (1992): Alternative security systems for Europe. V: European security – towards 2000. Michael C. Pugh

(ed.), Manchester: Manchester University Press.

- JAKOBSON, Max: Collective Security in Europe Today. V: The Washington Quarterly, Vol. 18, No. 2.
- NACHT, Alexander (1995): U.S. Foreign Policy Strategies. V: The Washington Quarterly, Vol. 18, No. 3.
- NYE, S. Joseph, Jr. (1992): What New World Order? V: Foreign Affairs, Vol. 71, No. 2.
- ROTFELD, Adam Daniel (1992): The fundamental changes and the new security agenda. V: SIPRI Yearbook 1992, Oxford et al.: Oxford University Press, SIPRI.
- SERFATY, Simon (1995): Half Before Europe, Half Past NATO. V: The Washington Quarterly, Vol. 18, No. 2.
- SLOAN, R. Stanley (1995): US perspectives on NATO's future. V: International Affairs, Vol. 75, No. 2.
- STTZLE, Walther (1991): From the known past to the unknown future. V: SIPRI Yearbook 1992, Oxford et al.: Oxford University Press, SIPRI.
- VUKADINOVIĆ, Radovan (1995): Diplomacija – strategija političnih pogajanj. Ljubljana: Arah Consulting d.o.o.
- WALLERSTEIN, Immanuel (1993): The World-System After the Cold War. V: Journal of Peace Research, Vol. 30, No. 1.

Irena BRINAR

Evropska unija

Metka ARAH

Evropska unija: vizija političnega združevanja

Arah consulting, Ljubljana 1995, 431 str.
Zbirka preobrazbe

»Slovenska javnost je lahko ponosna, da se v Sloveniji pojavlja delo, ki tako rekoč vseobsežno analizira glavne politične tokove delovanja Evropske unije«, je zapisal Radovan Vukadinović v predgovoru k omenjeni knjigi. Ponos ne izvira samo zaradi vsebine dela, temveč tudi iz redkosti tovrstne literature na slovenskem knjižnem trgu. Po knjigi dr. Mirka Ilešiča Pravna ureditev EGS iz davnega leta 1983, ki je prvi zaoral ledino v kompleksno področje evropskih integracijskih procesov, sta sledili le še dve: dr. Iztoka Simonitija, ki je

leta 1989 uredil knjigo *Evropa 1992* in mag. Boruta Zupana *Evropska skupnost na prehodu v Evropsko unijo iz leta 1993*. Ob tako redkih izdajah literature s tega področja nikakor ne moremo in smemo biti pretirano strogi, zato omenimo še dve deli, ki se ukvarjata bodisi s položajem konkretne države nasproti evropskim integracijam, in to je knjiga, ki jo je uredil Dušan Snoj, *Cilj: ES; Slovenija in notranji Evropski trg leta 1993*, bodisi s širšim področjem integracij, kot je to storil Andrej Dolinšek v nekako prelomnem letu 1983 v knjigi *Regionalne integracije v deželah v razvoju*. Seveda obstaja vsaj še nekaj integralnih del z drugih področij, ki posamezna poglavja namenjajo tudi različnim specifičnim področjem (in teh res ni malo zaradi kompleksnosti tematike) evropskih integracij, kot so: teorije mednarodnih odnosov in teorije integracije, mednarodne organizacije (dr. Vlado Benko: *Mednarodni odnosi*), teorije mednarodnih ekonomskih odnosov in ekonomske teorije integracije (dr. Vladimir Kenda: *Uvod v mednarodne ekonomske odnose*; dr. Andrej Kumar: *Mednarodna ekonomika* (skripta EF)), teorija države in federalizem (dr. Marjan Brezovšek: *Federalizem in decentralizacija*), male države, interesna združenja in lobiranje, vloga parlamentarnih organov, kmetijska politika, socialna politika, komunikacije in komunikacijski sistem (glej zbornike, ki jih izdajajo Slov. politološko društvo, Slov. sociološko društvo in Slov. komunikološko društvo), evropski denarni sistem (dr. Ivan Ribnikar: *Denarni sistem in denarna teorija* (skripta EF) in ne nazadnje še vojaški vidiki (Teodor Geršak: *NATO – njegova preobrazba in Slovenija*). Seveda obstaja tudi množica raziskav, za katere upam, da bodo kmalu dostopne tudi širši slovenski strokovni in laični javnosti. Evropske integracije kot proces in kot institucije so zaradi svoje specifičnosti (pogosto in najpreprosteje jih imenujemo kar *sui generis*) v razvoju mednarodne skupnosti na prehodu iz XX. v XXI. stoletje neizogibna tema širših strokovnih del. V kulinariki bi rekli, da so kot dodatek jedem, ki jim dajejo poseben in svojevrsten okus.

Knjiga dr. Metke Arah je res četrta po vrsti v zadnjih dvanajstih letih, ki je v celoti posvečena Evropski uniji kot naslednici

Evropskih skupnosti, vendar pa prva, ki obravnava na eni strani politične vidike evropskih integracijskih procesov v najširšem pomenu in na drugi strani politično združevanje kot eno izmed področij integracije. Avtorica se je lotila obravnavanje evropskih integracijskih procesov skozi diskurz političnega iz dveh razlogov. Prvi je ta, da je »ovrednotenje dosežkov unifikacijskega procesa na dveh temeljnih področjih proučevanja – ekonomskem in političnem – trebna opraviti ob upoštevanju njune specifičnosti in medsebojne prepletenosti; slednja ne dopušča strogega ločevanja med dosežki ekonomske in politične unifikacije, saj je v vsaki odločitvi ekonomske narave mogoče zaznati vpliv dejavnikov politične narave«. Drugi razlog je spoznanje, da je »vsakršen dogovor o mednarodnem ekonomskem sodelovanju plod političnega konsenza med pomembnimi družbenopolitičnimi dejavniki, ti pa so spet determinirani z ekonomsko podstatjo svoje družbene stvarnosti. Sinergija ekonomskih in političnih elementov tako opozarja, da je vsakršno opredeljevanje integracije kot ekonomske ali politične vsaj toliko relativno kot trditev, da je ekonomska integracija predhodnica politične. Ekonomska integracija se resda običajno meri z naraščanjem obsega in vrst blaga, ki je predmet mednarodne menjave, vendar je pri tem pogosto zanemarljivo dejstvo, da že samo zaupanje v koristnost krepitve ekonomske soodvisnosti subjektov integracije predpostavlja do določene stopnje vzpostavljeno politično integracijo« (str. 37). Teoretiki integracije imenujejo ta proces »politični spill-over«.

Knjigi je mogoče pripisati prvenstvenost tudi v tem, da obravnava omenjeno tematiko ne samo z instrumentalno-institucionalno-pravnega vidika (analiza institucij, norm in instrumentov, ki so proizvod nikoli dokončanih pogajanj med samimi državami članicami ter med njimi in organi Skupnosti/Unije), marveč hkrati predstavi tudi širši okvir nastanka določenega dogodka, naj bo to pogodba, pravna norma ali vzpostavitev nove institucije. Vsi ti dogodki so proizvod določenih zgodovinskih okoliščin v in zunaj Skupnosti/Unije; razmerja sil med akterji v posameznih državah, med samimi državami in na ravni Skupnosti/Unije tudi med posameznimi

organi, pri čemer je izredno pomembna, na žalost vse premalo raziskana, vloga posameznih političnih osebnosti. Proces unifikacije so na t.i. predunifikacijski ravni, že pred ustanovitvijo ESPJ, spodbujale predvsem elite enot prihodnjega sistema (elite držav članic), sčasoma pa je to vlogo vse bolj prevzemala elita novega sistema (Evropska komisija) ob močni podpori posameznih (predvsem ekonomskih) interesnih skupin. T.i. zgodovina evropskih integracij je zgodovina Evrope (Zahodne in tudi Vzhodne) druge polovice XX stoletja. Vsem zgodovinskim obdobjem, ki jih zaznamujejo določeni zgodovinski dogodki – revolucije, prebujanje narodov, vojne in ki so sestavni del splošne izobrazbe, ki smo si jo vsi lahko pridobili pri urah splošne zgodovine že iz osnovne šole dalje, ne treba dodati obdobje evropskega združevanja. Ali bo končni rezultat sedanjih procesov podoben tistemu pred približno 130 leti v Italiji in Nemčiji, bo pokazala prihodnost.

Pomen te knjige pa ni samo v njeni prvenstvenosti glede obravnavane tematike ter načina obravnave, temveč tudi zaradi slovenskega izrazoslovja, ki mu je avtorica kot pravnica posvetila še posebno pozornost. Ne samo da je le-to na področju evropskega združevanja in institucij zelo skromno in da se uporabljajo angleški izrazi, še tisto, ki ga premoremo in ki nam ga je uspelo posloveniti, se različno uporablja, zato vlada pravna, ekonomska in še kakšna zmeda. Eden izmed razlogov je zagotovo skromnost tovrstne slovenske literature, vključujoč prevode temeljnih pravnih virov ES/EU, zaradi česar so novinarji v glavnem tisti, ki vpeljujejo nove slovenske izraze, pogosto zaradi naglice novinarskega dela nekritično in nestrokovno. Drugi razlog pa je ta, da se tisti, ki pišejo o evropskih združevalnih procesih (ne samo novinarji), ne potrudijo uporabljati že uveljavljenega izrazoslovja (ne preverjajo izrazoslovja v že objavljenih slovenskih delih) in izumljajo nove izraze. Pri vsem tem pa nam jezikoslovci bolj malo pomagajo. Naj navedem samo najbolj očiten primer. Samo zato, ker slovenščina nečesa ne dopušča oz. zgradba besedne zveze spominja na tuj jezik, imamo v slovenščini dva Evropska sveta in samo iz pozornega branja oz. poslušanja lahko razberemo, za katero

institucijo gre – ali za mednarodno organizacijo s sedežem v Strasbourgu, katere dosleden prevod tako iz francoščine kot angleščine bi bil Svet Evrope, ali pa za enega izmed organov Evropske unije (Evropski svet), ki se seli vsakih šest mesecev običajno v prestolnico države, ki mu predseduje. Zmeda bi bila popolna v primeru, če bi se Francija odločila, da bo vrhunski sestanek Evropskega sveta v Strasbourgu. Zato občudujem vsakogar, ki ob sami analizi problemov še zmore toliko moči, da si prizadeva za slovenjenje evropskega zelo inventivnega in obsežnega besednjaka. Razvoj evropskih integracij namreč spremlja tudi nov evropski besednjak, ki je pogosto zaradi unikuma same materije, hiperinventiven in zapleten. Iskanje ustreznih slovenskih izrazov, ki izpolnjujejo merila slovenskih jezikovnih standardov, na eni strani in na drugi strani pomensko in vsebinsko ustrezajo tujemu izrazu in materiji, ki jo označujejo, je zahtevno delo, saj je treba poznati ne samo vsebino predmeta, ki naj bi ga pokrivali, marveč tudi vse odtenke in povezave s sorodnimi izrazi in materijami. In Metka Arah je v dodatku h knjigi priložila zelo natančen prevod tistega dela Enotne evropske listine in Pogodbe o Evropski uniji, ki zadeva politično združevanje.

Knjiga dr. Metke Arah obsega 431 strani in je razdeljena na pet poglavij, ki se medsebojno dopolnjujejo in nadgrajujejo. Kljub njeni obsežnosti je treba povedati, da čeprav bi obsegala še enkrat toliko strani, bi bilo nemogoče zajeti vso kompleksnost materije evropskih združevalnih procesov. Avtorica je osrednjo pozornost usmerila na politične vidike integracijskih procesov in na samo politično združevanje kot eno izmed področij integracije, pri čemer je analizirala tako procese znotraj ES/EU kot njihovo umeščenost v širšo mednarodno skupnost. Vsi tisti, ki se ukvarjajo s teorijo integracije, bodo morda našli pripombe k uvodnemu poglavju – Uvod, kjer avtorica obravnava teoretična izhodišča proučevanja Evropske unije kot zveze, »ki je nastala kot rezultat postnacionalne unifikacije« (str. 45). Avtorica v kratkih orisih predstavi klasične štiri teorije politične integracije (funkcionalizem, federalizem, komunikacijsko teorijo in neofunkcionalizem), kar je ob množici

najnovejših teoretičnih (eklektičnih) pristopov, s katerimi si analitiki integracije prizadevajo teoretično osmisлити najnovejše težnje predvsem v razvoju evropske integracije, zagotovo potreben, ne pa tudi zadosten teoretični okvir. Še več pomislovkov bi našli glede podpoglavja o ekonomskih teorijah integracije, ki jih avtorica pojmuje zelo široko kot liberalizem in institucionalizem. Za liberalizem bi lahko rekli, da je veliko bolj kot teorija eden od pristopov k proučevanju mednarodnih ekonomskih odnosov, ki ima množico pojavnih oblik na različnih področjih ekonomske aktivnosti in ki jih pokrivajo različne ekonomske teorije (najbolj znana in eksploatirana na področju ekonomske integracije je teorija trgovine in v njenem okviru teorija carinske unije). Vsebinska, ki jo avtorica obravnava v podpoglavju o liberalizmu, ustreza tistemu, kar poznamo pod imenom pluralizem (pluralistična teorija) in v novjšem obdobju pristop »medvladnega sodelovanja« (intergovernmentalizem), cepljen z neorealistično teorijo. Ravno nasprotno pa velja za institucionalizem, ki ga Arahova aplicira zgolj na ekonomsko področje, pri čemer pozablja, da je institucionalizem (institucionalistična teorija) značilnost mednarodnih odnosov v najširšem pomenu in ga zato umeščamo kot teorijo mednarodnih odnosov. Teorija integracije je kot dežnik, pod katerim najdemo multidisciplinarni spekter posameznih in posebnih integracijskih teorij (pristopov) na političnem, ekonomskem in pravnem področju. Če prvo področje (politično) ponazarja nekakšen makro/splošen pristop k integraciji (države kot političnoteritorialna entiteta), je za druga dva značilno, da prispevata k splošni teoriji integracije posebne in posamezne značilnosti (t.i. sektorski pristop). Multidisciplinarni pristop, ki ga zahteva še zlasti proučevanje evropskih integracijskih procesov zaradi njihove razvejanosti in vseobsežnosti, je težko obvladati, še težje pa predstaviti v neki zgoščeni obliki, kar avtorica potem, ko sistematično in z analitično natančnostjo obdela trend razvoja političnega združevanja v ES/EU, v opravičilo ugotavlja v petem delu knjige – Sklepne misli.

Uvodno poglavje je zasnovano kot nekakšna skicirka množice pojavov, s

katerimi so na različne načine (vzročno in posledično) povezani procesi integracije, zato bomo v tem poglavju našli veliko več vprašanj in novih idej kot pa odgovorov nanje oz. globljih analiz. Vsi tisti, ki se ukvarjajo s pojavom integracije, bodo v tem poglavju našli nove izzive proučevanja, kot na primer razmerje med integracijskimi procesi in globalno družbo preko dveh t.i. prevodnikov – naroda in države, kjer avtorica ugotavlja, da države (tudi t.i. novonastale), ki združujejo interese narodov na manjšem področju, ne morejo zagotoviti varstva vrste vrednot, ki imajo globalne razsežnosti, zato se narodi reševanja globalnih problemov ne morejo učinkovito lotiti, dokler ne preidejo faze lokalnega in pozneje regionalnega povezovanja. Naslednja binarna zveza, ki bi jo bilo treba podkrepiti s konkretno analizo podatkov, je razmerje med medsebojno odvisnostjo in integracijo. Dr. Arahova postavi zelo izzivalno tezo, ki govori o enostranski povezanosti obeh pojavov v smislu, da so integrirane enote nujno medsebojno odvisne, medtem kot za medsebojno odvisne enote ne velja, da so tudi integrirane (str. 42). Pri tem je treba dodati, da to velja samo ob pogoju, da je integracija sinonim za politično unifikacijo, pri čemer dobimo Haasovo trditev, da se »politična integracija razvija iz ekonomskih vezi v okviru določenih skupin držav, vendar vsakršna ekonomska povezanost med udeleženkami še ne vodi v politično skupnost« (str. 29). Politično integracijo, katere podlaga je mednarodna pogodba, moramo razlikovati od politične integracije, ki temelji na ustavi kot najvišjem pravnem aktu države. Medtem ko za prvo velja, da je to proces integracije različnih področij oblikovanja skupnih politik (običajno so to področja obrambe in varnosti ter zunanje politike (t.i. »visoke politike«), ki poteka postopoma in je predmet vedno novih pogajanj, je druga končana s sprejemom ustave. Prav zato ločimo različne faze procesa politične integracije, katerih poimenovanje bi težko izpeljali iz doslej znanih oblik državne organizacije. Največkrat jih merimo po številu področij oblikovanja enotne politike. In vendar, če v začetni stopnji politične unifikacije še lahko govorimo o medsebojni odvisnosti enot, ki se integrirajo (ne nazadnje jo lahko

merimo z ekonomskimi kazalci), je to v končni fazi oblikovanja politične skupnosti (države) nemogoče, saj gre za en subjekt in prejšnje samostojne enote postanejo deli enotnega sistema/skupnosti. Vendar tudi tukaj ne veljajo splošno znani obrazci organizacije političnih skupnosti. Tako na primer v ZDA obstajajo večje razlike med federalnimi enotami, kot se to zahteva od sedanjih in prihodnjih članic EU (kazenski sistem, socialna politika, denarni sistem, davčni sistem). V obeh primerih pa se v novjšem času srečujemo s procesi decentralizacije na različnih področjih (v EU skozi načelo subsidiarnosti). Ali to pomeni, da so ES/EU že dosegle tisto stopnjo centralizacije/integracije, ko se mejna učinkovitost in uspešnost delovanja novih skupnih institucij zaradi notranje zapletene organizacije in širitve članstva postopoma zmanjšujeta, s čimer upada tudi zaupanje Evropejcev v osrednje bruseljske institucije?

Tudi vprašanje »kolikšna stopnja penetracije oblasti je nujno potrebna za učinkovito uveljavljanje odločitev oblastne strukture v primeru, ko na državnem nivoju institucionalizirana politična oblast prenese posamezne suverene pravice na mehanizme izven svoje teritorialne jurisdikcije in s tem postopoma razvija novo raven odločanja« (str. 38) je ostalo odprto, saj se na tem področju nujno srečamo s problemom merjenja in množico t.i. nemerljivih dejavnikov v zunanji politiki posameznih držav. Stopnja notranje integracije oz. razvitost ali nerazvitost politične enote je zagotovo eden izmed dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje unije, ni pa odločujoč, kot to trdi dr. Arahova (str. 45). Primeri iz novejših zgodovine kažejo, da tudi časovna distanca od oblikovanja samostojne politične tvorbe igra pomembno vlogo. Države, ki šele stopajo na pot samostojnosti in šele vzpostavljajo notranjepolitični sistem, so veliko občutljivejše na prenos kakršne koli suverenosti na enote zunaj sistema, še zlasti to velja za politično unifikacijo (primere najdemo tako med bolj kot manj razvitimi državami – neuspeh povojnih predlogov za ustanovitev Evropske politične unije in Evropske obrambne skupnosti kot tudi neuspeh velikega števila poskusov integracij med državami v razvoju). Najnovejši primeri zavrnitve članstva v ES/EU kot

tudi vroče razprave med članicami te integracije o nadaljnjem razvoju nam samo še potrjujejo tezo, da sama razvitost držav še ne zagotavlja politične integracije. Države, pa naj bodo razvite ali nerazvite, ljubosumno varujejo svojo suverenost in niso pripravljene sprejemati hitrih, še manj pa preuranjenih rešitev.

V knjigi sta implicitno prisotni dve tezi, ki ju avtorica preverja že od konca prvega poglavja dalje in to sta: – proces politične unifikacije ne prenese nikakršnih bližnjic; uvajanje prehitrih ter razmeram v prostoru neprilagojenih sredstev in oblik povezovanja je nujno obsojeno na neuspeh; – integracija ni stanje, ki bi ga bilo mogoče vzpostaviti mimo ali proti volji protagonistov (tako držav članic kot tudi osrednjih institucij integracije) procesa unifikacije, morda celo s prisilnimi sredstvi; integracija je pojav dejanskosti, ki se danes kaže v prepletanju nadsocijalnih s subsidiarnimi pristojnostmi organov ob upoštevanju vsakokratnih rezultatov medvladnih pogajanj. Področje političnega združevanja je zaradi poseganja v kolektivno podzavest posameznikov tudi znatno bolj izpostavljeno nihanjem subjektivne narave, kot je to na primer ekonomska unifikacija. Tako so unifikacijski dosežki v ES najmočnejši prav na področju gospodarskega združevanja; razvoj potrjuje, da je bilo na ravni trgovine mogoče ohraniti odnose celo med sprtimi političnimi enotami, saj so funkcionalne potrebe posameznih političnih enot oz. protagonistov znotraj njih že zdavnaj narekivale določeno stopnjo sodelovanja kot izraz najmanjšega skupnega imenovalca v mednarodnih odnosih. Medtem ko sta v začetku petdesetih let propadli pobudi za ustanovitev Evropske politične unije in Evropske obrambne skupnosti, pa je takratna šesterica našla skupni interes za ustanovitev treh ekonomskih skupnosti. Razloge za neuspeh politične unifikacije avtorica vidi tako v samih državah članicah kot tudi v širši mednarodni skupnosti (predvsem v takratni vlogi ZDA nasproti Zahodni Evropi)(podpoglavje 5). Po vseh neuspehih politične unifikacije v začetnem obdobju so države članice Evropskih skupnosti potrebovale več kot deset let, preden so spet postavile na dnevni red politično sestavino integracije. Dr. Arahova kronološko obdela v drugem poglavju

vzpone in padce evropskega političnega sodelovanja od Fouchetovega načrta leta 1961, haaške (1969) in pariške konference (1972), ustanovitve Evropskega sveta (1974) do londonske konference, ki je razprave o politični integraciji prenesla v osemdeseta leta. Preden je prišlo do prve kodifikacije političnega sodelovanja z Enotno evropsko listino leta 1986, so države članice sprejele še Svečano deklaracijo o Evropski uniji (1983) in Osnutek pogodbe o Evropski uniji (1984). Evropsko politično sodelovanje (EPS) je poseben pojav v zgodovini evropskih integracij, ki ga je avtorica analizirala skozi normativno shemo Evropske enotne listine. Dejstvo, da ni bilo vključeno v normativni okvir že obstoječih treh skupnosti, ampak jim je bilo dodano kot posebna institucija, kaže na previdnost, s katero so države članice stopale na pot politične unifikacije. Medtem ko je ekonomska integracije v sredini osemdesetih let že krenila na pot oblikovanja enotnega evropskega trga, se je politična unifikacija odvijala na ravni izmenjave informacij in previdnem usklajevanju interesov. Institucionalna šibkost EPS ter politična nepripravljenost držav članic, da pristojnosti na ravni oblikovanja skupne zunanje politike prenesejo na skupne organe, sta razloga za številne neuspehe nove institucije pri razreševanju perečih problemov mednarodne skupnosti. Avtorica analizira uspehe in spodrsiljave udeleženk EPS v odnosu do Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, Evroarabskega dialoga, odnosov z ZDA na eni strani in članicami Sveta za vzajemno gospodarsko pomoč na drugi strani, vloge v OZN, da bi se na koncu tretjega poglavja osredotočila na poskuse razreševanja jugoslovanske krize. Različne omejitve, ki so spremljale avtorico pri oblikovanju te knjige, so razlog, da se posamezne analize odnosov z naštetimi subjekti časovno ne končajo z zadnjo redakcijo knjige. Tako avtorica analizira vlogo držav članic EPS do KVSE v obdobju 1973–76, to je v njenem nastajanju; v podoben časovni okvir je postavljena tudi analiza Evroarabskega dialoga, odnosov z ZDA (Gymniški sporazum 1974) ter vloge v OZN (32. zasedanje GS OZN). Če je časovna razsežnost obravnavane problematike nekoliko omejena, pa se je avtorica potrudila analizirati preplete-

nost notranjih, zunanjih, ekonomskih in političnih dejavnikov, ki so vplivali na takratne prve poskuse enotnega političnega nastopanja držav članic ES do drugih subjektov v mednarodni skupnosti. Celovita in podrobna analiza takratnih odnosov in razmerja sil nam omogoča izpeljati določene analogije na današnje stanje. Medtem ko je dr. Arahova omenjene odnose postavila v časovni okvir prvih poskusov političnega poenotenja takratne deveterice, se analiza odnosov s Sovjetsko zvezo in državami SEV časovno začne z ideološkimi razhajanj in institucionalnimi posledicami teh razhajanj po II. svetovni vojni, da bi se na žalost končala leta 1988 z analizo skupne deklaracije obeh organizacij. Kronološka predstavitev odnosov (1957–69, 1970–84, 1985–88) se konča ravno v obdobju, v katerem so se že začeli kazati prvi obrisi razvoja politične unifikacije ES na obrambnem področju na eni strani ter razpad (ekonomskega in vojaškega) bloka socialističnih držav na drugi. To pa je tudi čas začetka razpada Jugoslavije. Avtorica najprej analizira dejavnike in vzroke jugoslovanske krize, čemur namenja kar precejšen del knjige. Ad hoc vključevanje udeleženk EPS v razreševanje jugoslovanske krize je časovno obravnavano do aprila 1992, ko so države članice priznale Hrvaško. Avtorica ugotavlja, da dosežena stopnja politične unifikacije ni naklonjena aktivni vlogi ES, EPS oz. EU v mednarodnem prostoru, zato le-ta praviloma igra vlogo pasivne/sranske opazovalke mednarodnih dogajanj. Ravnotežje med nasprotujočimi si interesi držav članic ES/EU, ki ga dosega z medvladnim načinom sodelovanja, je rezultat vsakokratnih mukotrpnih pogajanj.

Četrto poglavje knjige končuje evolucijo politične unifikacije s podrobno normativno analizo maastrichtske pogodbe. Avtorica s pravniško natančnostjo (citiranje vseh členov s slovenskimi prevodi) predstavi vse spremembe in dopolnitve, ki jih je Pogodba o Evropski uniji vnesla v že obstoječo strukturo in organizacijo ES, kot tudi nova področja združevanja – skupna zunanja in varnostna politika ter sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev. Gre za prvo javno predstavljeno analizo maastrichtske pogodbe v slovenščini. Dobrodošel prispevek k raz-

jasnitvi terminološko-jezikovne in pravniške zmede je definiranje Evropske unije, kjer dr. Arahova pravi, da »organizacijska oblika, ki združuje tako različne ravni unificiranosti, nosi upravičeno ime Evropska unija; z unijo namreč v sociološko-političnem smislu poimenujemo mednarodni sistem, katerega raven integriranosti in obseg sodelovanja presegata stopnjo integriranosti in obseg sodelovanja, značilna za mednarodne organizacije, obenem pa ne dosejata ravni integriranosti in sodelovanja, značilna za obstoječe politične skupnosti (države). Evropska unija tudi pravnoformalno ni zasnovana kot subjekt, ki bi absorbiral in presegel Evropske skupnosti; zasnovana je kot oblika, ki združuje pravnoformalno neodvisna, a dejansko povezana na področju sodelovanja, pri čemer Evropske skupnosti utelešajo zrelo fazo unifikacije, medtem ko sta preostali dve (Skupna zunanja in varnostna politika in Sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev) zgolj izhodišči nadaljnjega poteka unifikacije« (str. 373). Temu je treba dodati, da je treba ločiti izraza »unija«, »skupnost«, ki se uporabljata kot tehnična izraza na ekonomskem (carinska unija, plačilna unija) ali političnem področju (unija kot oblika državne organizacije) od podobnih izrazov, ki se uporabljajo zgolj kot imena določenih institucij, katerih pravnoformalni status ne ustreza naslovu (npr. Splošni sporazum o carinah in trgovini, Konferenca ZN za trgovino in razvoj.) Podobno je tudi z imeni Evropske skupnosti ali Evropska unija. Evropska gospodarska skupnost je v svojem razvoju od leta 1957 prešla številne tehnične faze integracije – od oblikovanja carinske unije (konec 60-ih), do enotnega trga v (konec 80-ih), zdaj pa je v obdobju oblikovanja ekonomske in denarne unije. Imamo pa tudi primere, ko integracije že z imenom kažejo na tehnično obliko organizacije (npr. EFTA, NAFTA).

Delo dr. Metke Arah Evropska unija; Vizija političnega združevanja je zagotovo dragocen prispevek k proučevanju evropskih integracijskih procesov v slovenskem prostoru. Namenjeno pa je tudi vsem tistim, ki jih je zunanje-politična usmeritev Slovenije (približevanje evropskim integracijam) spodbudila k zbiranju informacij in dodatnemu izobraževanju na tem področju.

Marjan BREZOVŠEK

Interpretacije zloma bivše Jugoslavije

– Susan L. Woodward, *Balkan tragedy: chaos and dissolution after the Cold War*, Washington, DC: The Brookings Institution, 1995

– Norman Cigar, *Genocide in Bosnia: the policy of, ethnic cleansing*, College Station, TX: Texas A&M University Press, 1995

– Sabrina Petra Ramet and Ljubiša S. Adamović (eds.), *Beyond Yugoslavia: Politics, Economics and Culture in a Shattered Community*, Westview Press, Boulder, San Francisco, Oxford, 1995

– Christopher Bennet, *Yugoslavia's bloody collapse: causes, course and consequences*, London, Hurst, 1995

– Laura Silber and Alan Little, *The death of Yugoslavia*, London, Penguin, 1995

– Payam Akhavan and Robert Howse (eds.), *Yugoslavia the former and the future: reflections by scholars from the region*, Washington, D.C.: The Brookings Institution, United Nations Research Institute for Social Development, Geneva, 1995.

Od vseh držav Srednje in Vzhodne Evrope, ki so v letih 1944–45 dobile komunistično vladavino, je bila Jugoslavija najvztrajneje proučevana vse do krvavega razpada v 1991. letu. Očitno pa je tudi sam razpad vzbudil ogromno zanimanja med strokovnjaki, novinarji in drugimi. Rezultat je ogromno različno motivirane literature s protislovnimi obrazložitvami vzrokov in posledic razpada bivše Jugoslavije, pri čemer pričujoči izbor ni nobena izjema. Vendar pa je treba poudariti, da je sedanja literatura mnogo stvarnejša, saj je prava vsebina iz različnih razlogov v predhodni literaturi izostala. To je še posebej težko razumljivo za proučevanje odnosov med narodi in njihovimi manjšinami, ki je bilo kljub vsej problematičnosti zapostavljeno ali pa v najboljšem primeru obravnavano zelo formalno (kot prehodni pojav) brez politične razrešitve.

Zato tudi ni presenečenje, da je k nacionalnim problemom usmerjen politični